

Andrej Ivanuša

DAVKI, DA TE KAP ...

»Na svetu je zanesljivih le dvoje stvari: smrt in davki!«

To je stavek, ki ga je izrekel Benjamin Franklin (1706-1790), eden od ustanoviteljev oz. »očetov« Združenih držav Amerike. Imel je prav! Konec maja 2010 je tudi naša država že skoraj stopila na pot dežel, ki so uvedle nenavadne ali celo prismuknjene davke. Vpeljava novega nenavadnega »davka« je nastala na pobudo skupnosti občin, ki pravi, da naj država v novem zakonu opredeli skrb za zapuščene živali kot komunalno storitev in občini omogoči pobiranje tega namenskega komunalnega prispevka. Kakorkoli se nam »davek na pse« zdi smešen, so v zgodovini vpeljali še bolj nenavadne davke.

VECTIGAL URINAE

Ti dve latinski besedi pomenita »davek na urin«. Vpeljal ga je rimski imperator Vespasian (Titus Flavius Caesar Vespasianus Augustus, 9 – 79). Na prvi pogled je uvedba davka na »lulanje« videti popolnoma odbita, nemogoča in smešna. Vendar so v starem Rimu trgovali z živalskim in človeškim urinom. V javnih straniščih (Cloaca Maxima) so zbirali urin, ki so ga »proizvedli« na licu mesta in tudi tistega, ki so ga revni prinašali v nočnih posodah. Zanj so celo dobili denarno nadomestilo. Urin je bil namreč dragocena surovina, ki so ga uporabljali v celi vrsti proizvodnih procesov, na primer za strojenje živalskih kož ali kot osnovo za proizvodnjo amoniaka za čiščenje in beljenje volnenih tog (oblačil). Promet z urinom je bil zelo razširjen. Z njegovim obdavčenjem je obubožan in finančno vedno lačen imperij dobil veliko potrebnih sredstev.

Rimska zgodovinarja Suetonius in Dio Cassius v svojih zapisih navajata, da se je Vespasianov sin Titus pritožil čez davek, da je »ogaben in smrdeč«. A oče je iz mošnje potegnil zlatnik, ga podržal v zrak in rekel: »Denar ne smrdi!« (Dio Cassius, Zgodovina Rima, knjiga 65, poglavje 14). Ta izrek še danes vsi poznamo. V nekaterih državah je Vespasianovo ime še vedno povezano z moškimi javnimi stranišči, v Franciji jim pravijo »vespasiennes«, v Italiji »vespasiani« in v Romuniji »vespasiene«.

PODUŠNAJA PODAT

Preselimo se v Rusijo v čas Petra Velikega (Pjotr Aleksejevič Romanov, 1672 – 1725). Njegov čas je bil čas velikih sprememb in s tem so bile seveda povezana velika sredstva, ki jih je potreboval za svoje reforme. Najbolj nenavaden davek, ki ga je uvedel, je bil »davek na dušo«. To je bila glavarina, odmerjena kmečkim skupnostim v vaseh in nekaterim manjšim trgov. Določena je bila od leta 1718 naprej na podlagi števila vseh moških. Služila je za poplačilo vojakov in na ta način je želel doseči, da kmečka skupnost sama vzdržuje vojsko, ki je bivala v bližini te skupnosti. Tako je veljalo, da prejme pešak plačilo od 36-tih kmetijskih duš. Ena duša, najsi je bila bojarjeva (plemiška), državna ali cerkvena, je plačala okrog 8 kopejk letno za vzdrževanje vojaka. Obstajale so tudi izjeme. Oseba ali gospodinjstvo (dvor) je lahko plačalo glavarino tudi v naturalijah ali z osebnim delom na cesti ali s kopanjem jarkov.

Dečki in zelo stari moški so bili brez lastnih prihodkov in je zato morala skupnost sama poskrbeti, da je bilo opravljeno tudi plačilo tudi zanje. Tisti moški, ki so imeli prihodke, so plačevali več, da so pokrili delež za vsako dušo v skupnosti.

Kasneje so »davek na dušo« spremenili tako, da so določili plačilne razrede. Nad tlačani so bili svobodni kmetje, ki so plačali 3x vrednost. V ta razred so sodili še razni nižji dvorjani in cerkveni ter državni tlačani. Trgovcem in prebivalcem trgov so zaračunali 4x vrednost. Boljci (plemiči), uradniki in povzdignjeni so bili oproščeni plačila tega davka. Na začetku je »davek na dušo« vojska pobirala kar neposredno. Potem so določili, da ga morajo pobrati lastniki tlačanov. Šele proti koncu so ga pobirali državni uradniki.

Višine davka na začetku niso spreminjali, saj so menili, da je primerna in bi bilo nevarno, če bi jo povečali, saj so tvegali nevarnost upora. Tako je skupna višina pobranih davkov naraščala le za toliko, za kolikor se je povečal moški delež prebivalstva. Vendar kljub temu ni bilo dovolj sredstev niti v mirnem obdobju. Še večji problemi so nastali, ko se je začela Severna vojna, saj se je zmanjšalo število moških. Na koncu so morali davčno obremenitev povečati, kar je pripeljalo do tega, da so pričeli tlačani bežati v obmejna področja in nato čez mejo v tujino. Za časa Katarine II. Velike je bilo potrebno za »davek na dušo« plačati enega rubelj. Ko je v Rusijo zakorakal Napoleon, je narasel na dva in ob koncu vojne celo na tri rublje. Davek je bil dokončno odpravljen leta 1886 in nadomestili so ga drugi davki, vendar je obremenitev kmečkega gospodinjstva še vedno naraščala vse do konca carizma v Rusiji.

Še en zanimiv davek je uvedel Peter Veliki leta 1705. To je bil »boroda podat« ali davek na brado. Vsakdo, ki je želel nositi brado, je moral plačati 900 rubljev davka letno. Ob plačilu davka, je davkoplačevalec prejel verižico z medaljo, ki si jo je moral obesiti okrog vratu. Sicer so ga biriči takoj obrili in mu naložili še dodatno kazen. Izjema so bili duhovniki in tlačani. Od slednjih itak ni mogel pobrati toliko denarja.

TAX ON ...

Davek na ... karkoli, so si menda mislili v Veliki Britaniji v teku mnogih stoletij. Poglejmo nekaj najbolj nenavadnih obdavčitev. Prvi takšen nenavaden davek je bil »hat tax« ali davek na klobuke v obdobju od 1784 do 1811. Domislil se ga je minister Pitt the Younger. Osnovna ideja je bila čisto preprosta. Obdavčili so tiste, ki so bili dovolj bogati, da so si kupili klobuk. Ta del oblačila je bil zelo cenjen in za najbolj nenavadne kreacije so bogati gizdalini plačali mastne denarce. Reveži so tako ali tako imeli v najboljšem primeru na glavi kape ali pa so hodili naokrog po svetu gologlavi. Da se je vedelo, če so plačali »hat tax«, so morali imeti všito potrdilo na notranjem robu pokrivala. Kazni za neporavnane obveznosti niso bile majhne. Ponarejevalci všitkov s potrdilom pa so izgubili življenje, če so jih dobili.

Okrog leta 1500 se je pri opremljanju hiš pojavila nova moda iz Italije. Na stene so pričeli lepiti prve papirnate tapete. Moda se je razrasla in vsak, ki je dal kaj nase, jih je moral nalepiti. Leta 1712 je država ugotovila, da bi bilo mogoče pri tem tudi kaj iztržiti in se je domislila »walpaper tax«, torej davek na papirnate tapete. Ta davek je veljal vse do leta 1836. Leta 1806 so še posebej zaostri borbo proti ponarejevalcem potrdil in kazen je bila – smrt z obešanjem. Proizvajalci tapet so pričeli z množično proizvodnjo tapet, ko se je davek

povišal. Upali so, da bo večja množica ljudi pokupila velike količine tapet in bi s tem pridobili več sredstev za plačilo vedno bolj pogoltne države.

Še starejši je »window tax« ali davek na okna, ki je veljal od 1696 do 1851. Prvo leto jih je v to prisilila finančna kriza z visoko inflacijo. To je pripeljalo do demonstracij tako na Irskem kot v Veliki Britaniji. Hitro je bilo nekaj potrebno ukreniti in pridobiti nov denar. Odločili so se za »window tax«, ki ga je moral plačati vsak lastnik hiše, ki je imela več kakor šest oken. Mnogi lastniki so zato zazidali eno ali dve nadštevlni okni. Še danes je mogoče na britanskem otočju najti stare hiše z okni zazidami z običajno opeko.

A nismo še končali z opečnimi zidaki. Z njimi so gradili le bogati, reveži pa so se morali zadovoljiti z butanimi hišami iz ilovice. Če se je lastnik v obdobju od leta 1784 do leta 1850 odločil za gradnjo hiše z opečnimi zidaki, mu je država poslala posebnega nadzornika, ki je skrbno preštel vse »cigle« in od njih natančno odmeril »brick tax« ali davek na opeko. Šele po sprostivni tega davka, so pričeli Angleži množično graditi opečne hiše.

To obdobje je bilo tudi sicer polno nenavadnih davkov. Na primer, imeli so »candle tax« ali davek na sveče. Pa še sam si jih nisi smel izdelati, če nisi imel posebne licence. Potem je bil še »soap tax« ali davek na milo. Ta je pregnal mnoge izdelovalce mila, da so preselili svojo proizvodnjo v kolonije, doma pa je bilo prebivalstvo vedno bolj umazano in je neprijetno zaudarjalo. Zdaj veste, zakaj se niso umivali in so telesne vonje raje prekrivali z dišečimi vodicami. Manj jih stalo! Tudi igre s kartami so bile državi zanimive. Država je razmišljala. Če imaš slabost in zapravljaš veliko denarja pri igrah s kartami, bomo tudi mi podstavili lonček in pobrali »playing-card tax« ali davek na igralne karte.

A pika na i je davek, ki ga je leta 1661 uvedel kralj Charles II. Ponovno je vzpostavil monarhijo in njegov finančnik je hitro izračunal, da je v blagajni okrog 300.000 funtov premalo. Najprej je uvedel »hearth tax« ali srčni davek. Plačalo ga je vsako »srce« v monarhiji, torej je bil to neke vrste ekvivalent naši dohodnini. Še vedno je bilo premalo denarja. Nova ideja je bil »fireplace tax« ali davek na ognjišče. Potrebno je bilo plačati dva šilinga letno za vsako odprto ali zaprto ognjišče, za vsak kamin ali za vsako peč, skratka za vsako kurišče, ki je obstajalo v določenem gospodinjstvu. Kar predstavljam si, kaj bi bilo, če bi obstajal takšen davek danes – odklenkalo bi vsem roštilijadam!

BELASTINGWETGEVING

Ta dolga beseda prihaja iz nizozemščine in pomeni davek. Prav gotovo ste že ali na izletu v živo ali preko TV zaslona v Amsterdamu občudovali nenavadne stare hiše z ozkimi fasadami. Če ste menili, da je temu krivo pomanjkanje prostora, okoljska ozaveščenost ali kaj podobnega, ste zmotili. Že od 15. stoletja naprej je Nizozemska potrebovala veliko denarja za gradnjo silnega ladjevja in za vzdrževanje kolonialnega imperija. Vsak gulden je prišel prav pogoltni in zahtevni državi. Ko je zmanjkalo denarja, so si izmislili nov davek. Med njimi je davek na fasado, pravzaprav na velikost fasade. Čim večjo površino fasade je imela hiša, tem večji je bil davek. Zato so iznajdljivi investitorji pričeli graditi hiše z ozko fasado. Da so se izognili pomanjkanju bivalne površine, so te hiše gradili globoko v notranjost, oziroma stran od ulice. Nenavadne hiše so torej posledica izogibanja plačila davka na površino fasade.

Podobno je bilo v nemških deželah. Iznajdljivi graditelji so se domislili mansardne strehe. S tem so pridobili eno nadstropje, ne da bi bilo potrebno plačati več davka. V nekaterih deželah ob Sredozemlju in na Bližnjem vzhodu je za izgotovljeno hišo veljala tista, ki je imela dokončano streho. Potem je prišel dacar in obračunal davek na končano hišo. Če ni imela strehe, potem pač ni bila končana. Tako so se pojavile marsikje terase in ravne strehe, da so v »nedokončanih« hišah lahko bivale mnoge generacije, ne da bi državi plačali en sam »ficek«.

V ZDA v mestu Charleston v Južni Karolini so pred več kot sto leti ugotovili, da lahko največ davkov poberejo od najbolj bogatih. Ti gradijo najbolj luksuzne hiše z največjimi vhodnimi verandami in tako so uvedli »porch tax« ali davek na verando. Posledica te davčne odločitve? Danes imamo v tem mestu slikovite hiše, ki so postavljene z ožjo stranjo tik ob cesti. Namesto verande imajo zato prekrasen notranji vrt z velikanskim plavalnim bazenom. Vse neobdavčeno!

Pa pojdimo čez lužo!

TAX OVERSEAS

Tam, v Združenih državah Amerike, so še posebni »mojstri« pri izmišljanju davkov. V Marylandu, ameriški zvezni državi, so leta 2004 uvedli davek na proizvodnjo odpadne vode. To ni samo modni izraz za kanalščino. Ne, to že tako ali tako plačujejo. Gre za dodatni davek na »proizvodnjo«(!) odpadne vode. Sredstva se uporabljajo namensko za zaščito vodnih virov področja Chesapeake Bay.

Davek na seks so uvedli v državi Utah. Plačujejo ga vsa podjetja, ki se ukvarjajo s »prikazom golih ali delno golih oseb, ki nudijo kakršenkoli seksualni servis«. Plačati morajo »deset odstotkov vrednosti od česarkoli kar ponudijo v svojem lokalu, torej od prodaje izdelkov, pijače, hrane in vseh vrst uslug, vključno s seksualnimi.« Toliko, da se natanko ve, kaj morajo plačati! Po zadnjih podatkih sta v tej državi le dve podjetji, ki plačujeta ta davek. Hm, zanimivo!

V Kaliforniji so leta 1991 ugotovili, da se med športniki, atleti, zabavljači, igralci, cirkusanti in podobnimi sumljivimi osebami pretakajo ogromne količine denarja. Takoj so si izmislili »jock tax« ali davek na atlete. Namreč, beseda atlet je najbližje pojmu »jock«. Vsakdo, ki nastopi javno, mora plačati ta davek državi v kateri nastopa. Kajti, tudi druge države so ugotovile, da bi lahko zaslužile s temi sumljivimi osebami.

V Zahodni Virdžiniji so obdavčili vse bleščeče reči in novotarije s »sparkler and novelties tax«. Ob obveznem 6% prometnem davku, so trgovci primorani plačati še dodaten 1% za nove stvari, na primer za »razstrelilne pasje bombice za otroške pištole, gumijaste kače, svetleče plastične črve ... in za hrupne zadeve, ki so narejene, da presenetijo obdarovanca.« Zakonodajalci so bili očitno zelo natančni pri popisu bleščečih novotarij.

»Blueberry tax« ali davek na borovnice so uvedli v državi Main. Zapisali so: »Vsakdo, ki goji, preprodaja, prodaja, prevaža ali predeluje ta sadež v državi mora plačati davek v višini peni in pol za težo enega funta.« Če bi bil samo ta davek, bi mislili, da je pač to še ena vrsta

prometnega davka. Toda ne, ta davek se plača dodatno. Druge države dodatno obdavčujejo druge naravne izdelke. V Minnesoti morate plačati davek na oblačila iz naravnega živalskega krzna (+3%). V mestu Chicago vam posebej zaračunajo davek na izvirske mineralne vode (+9%). Če jo naročite v pločevinki, je cenejša (+3%). V mestu New Orleans vam nabijejo davek pri nakupu vstopnic na zabavne prireditve (+2%). V državi Arkansas, od koder je doma Bill Clinton, vas bo tetoviranje stalo več kot drugje v ZDA (+6%). Enako velja za pirsing in za elektrolitsko obdelavo kože. V Tennesiju pa pazite na dolg jezik. Če se boste sporekli z varnostnikom na parkirišču, vam lahko zaračunajo »litigation tax« ali davek na spor v višini od enega dolarja navzgor. In tako naprej ...

O davkih, ki so povezani z igrami na srečo, kartami ali z velikimi igralnicami ne bom nič napisal, ker je tega enostavno preveč in je odvisno od vsake zvezne ameriške države.

DAVEK, NIČ NOVEGA POD SONCEM

A davek je stara stvar. Že Egipčani so 3000 let pred našim štetjem obdavčevali žito, uvožene izdelke, živino in pivo. Državljeni so plačevali davek tudi na olje za kuhanje. Dacarji ali »scribes« so smeli preiskati vsako hišo in preveriti, če obstaja staro, zažgano olje. Egipčanski državljani so smeli kuhati jedi vedno samo s svežim oljem ... in plačevati davek nanj.

Na internetu je možno najti še veliko več o prismuknjenih, brezveznih, trapastih in odbitih davkih. Jasno je le eno, če v blagajni zazija velika finančna luknja, je dober vsak »davek, ki ga pes na repu prinese«, da se zapolni. Ljudstvo pa vse to plača!

Viri:

- Suetonius, "De Vita Caesarum - Divus Vespasianus", leta 110 (angleški prevod J. C. Rolfe. in Paul Halsall, februar 2001)
- CNN Money, Jeanne Sahadi in Les Christie: America's wackiest taxes, februar 2005
- Čudne in nenavadne stvari - /www.darkroastedblend.com/